

АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ - "ДО ЧИКАГО И НАЗАД" НИАГАРА; ПРОБЛЕМЕН АНАЛИЗ

1. Що е пътепис? (съпоставка между пътепис и повест)

а. Пътеписът пресъздава впечатленията на пътешественика от непознати чужди страни, които е посетил, или от малко известни кътчета на родината. Описанието има познавателен и естетически характер. В този аспект пътеписите могат да се разделят на художествени и публицистични

- художествен е онзи пътепис, в който ясно се усещат оценъчната позиция на автора и моментът на естетическо съпреживяване. В такъв пътепис неусетно се извайват образи, вмъкват се описания на природата и на душевното състояние на пътешествениците.
- публицистичен е пътепис, който има повече опознавателни задачи, борави с клишета, а не с метафори, изтъква факти, а не образи. С една дума, такъв пътепис много по-малко разчита на въображението на автора.

б. „До Чикаго и назад“ безспорно е художествен пътепис, защото

- Алеко пресъздава естетически видяното и извайва истински художествени образи на хората, с които се среща;
- с тънко чувство за хумор, с ирония и самоирония предава поведението на пътниците, хванати от морската болест, с усет на художник описва Ниагарския водопад, като гражданин и моралист преценява поведението и начина на живот на американците, техническия напредък и недостатъците на обществото;
- внимателно и с мярка разкрива плюсовете и минусите на западната цивилизация, непрекъснато съпоставя Америка и Европа, Америка и България. Той знае, че пътят на цивилизацията е един, че днешна Америка е утрешна България. Затова спокойно може да се нарече разузнавач в бъдещето.

в. Повестта и пътеписът са съответно жанрове на художествения и на публицистичния стил, а разликите между тях могат да се търсят в няколко посоки

- в повестта героят и сюжетът са измислени, основаващи се върху художествената условност и фикцията; в пътеписа сюжет е пътешествието, а герой е авторът – две напълно реални неща;
- повестта разчита на въображението, независимо че в много случаи се използват личният опит на автора и лично преживяното; пътеписът се основава върху преживяното, макар често в него дейно участие да взема въображението.

2. Изображението на Ниагарския водопад

а. Трите сравнения, с които си служи пътеписецът, за да разкрие „нервното вълнение“ и „нетърпеливата жажда“ в душата си при приближаването на това „чудо на природата“

- избрани са тържествени, култови моменти в човешкия живот: първата любов, венчилото, пристъпването прага на небесния рай. Последното навежда читателя на мисълта, че Ниагара е земен рай;
- отрицателната им форма дава предимство на сегашното преживяване, говори, че това чувство не може да се сравни с нищо на света.

б. „Ниагара – чудната игра на природата“

– идеята за чудото се свързва с образа на християнския рай. Създава се двойна пространствена перспектива на изображението: горе – рай, долу – ад;

- още от дете пътеписецът си е представял в хиляди варианти чудесните водопади и сега предстои драматичната среща на фантазията с действителността – един от тях ще се осъществи, а останалите ще станат излишни;
- пред очите на Алеко тържествено и плавно, „като че под такт на музика“, съзвучна с музиката на душата му и с музиката на природата, се движат хора и коли... Всички те са щастливци, защото са видели вече Ниагара. Щастливеца с главна буква ги облажава, както старобългарските книжници, автори на похвални слова, облажават светците;

- много характерен е детайлът с осемдесетгодишната бабичка, дошла да види водопадите и да умре спокойна...

в. Приближаването към водопада

- чува се глухо бумтене на падаща грамада вода. Градацията на глаголите и причастията разкрива динамиката на впечатленията. В началото водата блещука, а после блесва, запенена и буйно устремена. Поетичната дума „дървеса“ придава естетически блясък на гледката;
- метафората „грива от разбита млечна пяна“ показва буйността на водата. Виждат се хотели, живописни вили около разкошния парк на езерото Виктория;
- при изображението Алеко си служи с богат арсенал от похвати и изразни средства. Той непрекъснато редува динамични и статични картини, зрителни и слухови образи, постоянно сменя гледните точки (основно три), както и посоката на погледа – ту към водопада, ту към лицата на своите спътници. Използва богата палитра от цветове, сред която се откроява зеленият – цветът на природата – във всичките му нюанси: от мътнозелено до светлозелено и прозрачно.

г. Срещата

- вик на възхищение се изтръгва от гърдите в този момент: „Ниагарският водопад! Ето го!“;
- една богато натоварена, сложна и многопластова метафора характеризира състоянието на Алековите спътници в този момент – лицата им са „вцепенени като в жива картина“. От една страна, на природната гледка е приписано качеството на произведение на изкуството. От друга страна, това произведение оживява, става част от реалността. От трета – лицата са вцепенени, което означава, че мигът е спрял. Осъществил се е стремежът на всяко изкуство да запечата мига, да го превърне във вечност;
- всички лица са сериозни, леко бледни и изтръпнали. Като че не пред творението Божие, а пред самия Бог са изправени. Изражението по тях градира от учудване, отречено веднъж, през възхищение, отречено два пъти, до „едно безгранично благоговение“. Пантеизмът на писателя слива земното и небесното, човека и природата;
- кулминацията настъпва в ефектния риторически екстаз: „Който може, нека опише тази картина; който може, нека я фотографира, нека я нарисува!... Аз не мога.“ Отказът на Алеко да опише с думи природната гледка не е израз на творческо безсилие, а на идеята, че словото, като всяко човешко творение, не е в състояние да предаде съвършенството на природата, която е Божие творение.

д. Нова гледна точка към водопада

- виждат се буйни къдриви снопове вода. Водният прах се превръща в прозрачна пара, от която се образува полукръгла небесна дъга, потопила двата си края във водопада;
- дочува се силно бумтене; водата припка между камъните и полуразпенена предварително, сякаш уплашена, устремява се в хаоса на канадския водопад... Градацията на глаголите придава невероятна динамика на изображението: „Долу – ад! Нещо ври, кипи, беснува се, гърми, като че потърсва цялата околност...“

е. Въпросът „Как ли ще изглежда това в светла лунна нощ?“ открива нов простор за въображението. Алеко се проявява като художник с тънък усет за безкрайната променливост на човешките и природните състояния.